

9. Мазелис Л. С. Оптимизация инвестиций в человеческий капитал при стратегическом управлении предпринимательским университетом / Л. С. Мазелис, А. О. Волгина, Ю. В. Разумова // Вестник ТГЭУ. – 2011. – № 4. – [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/optimizatsiya-investitsiy-v-chelovecheskiy-kapital-pri-strategicheskom-upravlenii-predprinimatelskim-universitetom>. – Название с экрана.

10. Мещеринов А. А. Роль образования в формировании качества рабочей силы рыночной экономики : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.01 / Анатолий Алексеевич Мещеринов. – Орел. – 2002 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/rol-obrazovaniya-v-formirovanii-kachestva-rabochei-sily-rynочноi-ekonomiki#ixzz2eriC2JWg>.

11. Помулева Н. С. Новые подходы к методике оценки влияния человеческого капитала на инновационное развитие / Н. С. Помулева // Вестник ЧитГУ : электронный научный журнал. – 2011. – № 4(71) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://vseup.ru/static/articles/Pomuleva_-_Novyie_podhody_k_metodike_otsekkim.pdf.

12. Ступнікер Г. Л. Формування і оцінка інтелектуального капіталу підприємств гірничо-металургійного комплексу : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.04 / Ганна Леонідівна Ступнікер. – Кривий Ріг. – 2010. – 19 с.

13. Ушенко Н. В. Людський капітал: регуляторні механізми відтворення : монографія / Н. В. Ушенко. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 288 с.

УДК 332.1:37

Шевчук А.В.

КОНЦЕПЦІЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНИХ ОСВІТНІХ СИСТЕМ: НОВІ ВИКЛИКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті обґрунтовано необхідність трансформаційних змін у сфері освіти згідно нових вимог інформаційного суспільства шляхом регіоналізації освітнього простору. Сформульовано ключові положення концепції трансформації регіональних освітніх систем в умовах переходу країни до інформаційного суспільства. Визначено цілеорієнтири такого процесу з орієнтацією на збереження інституціонального середовища та якісну інтеграцію вітчизняних регіональних освітніх систем у світовий освітній простір.

Ключові слова: регіональні освітні системи, трансформація, концепція, інформаційне суспільство.

Основною ціллю трансформації регіональних освітніх систем за нинішніх умов постає оптимізація їх стимулюючих впливів на загальний соціально-економічний розвиток регіону та інші його підсистеми. Відповідно ключовою тезою в руслі обґрунтування концептуальних напрямів трансформації регіональних освітніх систем повинно бути забезпечення їх стимулюючих впливів на загальний розвиток регіону у довготривалій перспективі і з стратегічним баченням такого розвитку.

Трансформація регіональних освітніх систем може відбуватись не лише штучно обумовленими впливами. Допускаються трансформаційні зміни як органічні, закономірні процеси, спричинені помірними екзогенними впливами та еволюційними внутріструктурними (в межах системи) зрушеннями. Такі зміни в досконалому середовищі відбуваються з відповідністю новим викликам загальноцивілізаційного прогресу. За умов ж деструктивних впливів, спричинених зокрема потужними інституціональними пастками, трансформація може набувати негативних ознак, призводячи до деформацій розвитку регіональних освітніх систем. Умови інформаційного суспільства, з одного боку, спричиняють органічні зміни в сфері освіти. Проте, з іншого боку, вимагають якісних регулюючих підходів з опиранням на концептуальні засади трансформації регіональних освітніх систем, які наразі є дуже слабо вивченими, що обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Вивчення різних проблемних аспектів розвитку освіти в національному та регіональному розрізі знаходимо у працях багатьох вітчизняних вчених (Ю. Бажал, Л. Ващенко, Л. Гриневич, О. Гринькевич, Д. Дзвінчук, О. Другов, М. Згуровський, Г. Зелінська, В. Кремень, В. Куценко, Т. Лукіна, С. Ніколаєнко, О. Овчарук, В. Пашков, Л. Рижак, А. Сбруєва, Л. Семів та ін.). Проте потребує системного представлення концепція трансформації освіти на рівні регіонів з погляду нових викликів інформаційного суспільства, що у працях вчених-сучасників наразі простежується досить мало.

Відповідно метою даної статті є формулювання концептуальних підходів трансформації регіональних освітніх систем в умовах переходу України до інформаційного суспільства. Завданнями у контексті досягнення поставленої мети будуть наступні:

- обґрунтування необхідності трансформаційних змін у сфері освіти згідно нових вимог інформаційного суспільства шляхом регіоналізації освітнього простору;
- формулювання ключових положень концепції трансформації регіональних освітніх систем в умовах переходу країни до інформаційного суспільства;
- визначення цілеорієнтирів трансформації регіональних освітніх систем в умовах переходу країни до інформаційного суспільства.

Твердження вчених стосовно трансформаційних перспектив у сфері освіти, які можуть бути адаптованими до регіональних освітніх систем, здебільшого є досить концептуальними та слабо прикладними. Це є цілком закономірним у силу обмеженого бачення стратегічних орієнтирів розвитку національної системи освіти зі збереженням національних основ та інституціональних засад організації освітнього процесу. Значна увага приділена соціокультурологічним передумовам та необхідності фундаменталізації, гуманітаризації та неперервності (на протигагу дискретним властивостям) знань, що здобувають особи у ході освітнього процесу та після його завершення через самоосвіту і несистематичні споживання послуг регіональних освітніх систем [1, с. 62-63]. При визначенні сутності трансформації слід розуміти причинність такого процесу. Вона може виникати як у структурі самих регіональних освітніх систем, так і внаслідок екзогенних факторних впливів. Звертаючись до висновків вітчизняних вчених та власних спостережень, такими основними екзогенними причинами нинішніх трансформаційних процесів у сфері освіти є такі, що виникають в політико-управлінській, економічній, соціокультурній та інформаційно-комунікаційній (інноваційно-технологічній) площинах. Їх слід розподіляти на деструктивні та конструктивні відносно розвитку вітчизняних регіональних освітніх систем. До деструктивних можна віднести: прояви недобросовісної конкуренції на регіональних ринках праці, у т.ч. стосовно перспектив кар'єрного зростання, можливостей підвищення кваліфікації тощо; періодичні передвиборні спекуляції щодо проведення освітніх реформ; значну диференціацію населення в доходах, активні міграційні процеси, що підвищують можливості оплати навчання окремих осіб, створюючи недобросовісне конкурентне середовище між споживачами освітніх послуг; інтеграційну невизначеність з формальним полівекторним підходом, що обмежує можливості громадян України в навчанні та подальшому працевлаштуван-

ні в європейському просторі (у т.ч. в плані нострифікації дипломів про освіту) та ін. У свою чергу умовно конструктивними причинами трансформації можна виділити такі, як: нові виклики інформаційного суспільства та необхідність переходу до економіки знань; глобалізаційні процеси з активним впровадженням різних форм дистанційного навчання; сформовані у населення схильності обов'язковості навчання, докладання значних зусиль щодо інвестицій у людський капітал; широка мережа освітніх закладів, на базі яких у випадку грамотного покращення їх матеріально-технічного стану та відповідної інфраструктури можна реалізовувати освітні реформи; високий інтелектуальний потенціал науково-педагогічних кадрів, який у випадку достатнього стимулювання дасть змогу ефективізувати його використання та розвивати, що слугуватиме вагомою конкурентною перевагою для вітчизняних регіональних освітніх систем та ін.

Серед вказаних причин варто звернути увагу не деструктивність періодичних передвиборних спекуляцій стосовно освітніх реформ в Україні, що прямо стосуються вітчизняних регіональних освітніх систем. На цю проблему звертає увагу О. Парацак, констатує, що система освіти в Україні підвладна постійним змінам. Реформування освіти – вже традиційна компонента і декларованих, і здійснюваних новацій, під гаслом яких проходять виборчі кампанії Парламентських виборів і виборів Президента, і вони, в тій чи іншій мірі, визначають політичну стратегію розвитку країни (від створення приватних навчальних закладів до формування освітнього процесу з професійною компетентнісною складовою) [2, с. 87]. Деструктивність політичних спекуляцій у сфері освіти за умов частих змін уряду ведуть до непослідовних змін з вибірковою націленістю на знову ж таки наздоганяння освітніх стандартів розвинених країн. У результаті конструктивні процеси трансформації регіональних освітніх систем є неможливими та лише поглиблюють деформації в їх структурі.

Серед інших причин трансформації регіональних освітніх систем, які надають їм «шанс наздоганяння» розвинених країн, варто зупинитись на нових викликах інформаційного суспільства та переходу до економіки знань. Як відомо, згідно теорії інформаційного суспільства основною ознакою та якісним його параметром є особлива роль знань і побудованих на них технологій, домінування інформації, пришвидшення технічного прогресу, зменшення частки матеріального виробництва у валовому суспільному продукті, розвиток сфери послуг, підвищення якості життя [3]. Такі кардинальні зміни в підходах побудови економіки, суспільних відносин формують нові виклики перед освітою. Для вітчизняних регіональних освітніх систем прагнення України відповідності вимогам та переходу до інформаційного суспільства повинно реалізовуватись, починаючи з реформ в освітній системі. Вважаємо, що цього можна досягнути через формування та розвиток регіональних освітніх систем на нових прогресивних засадах із руйнацією деструктивних явищ і процесів, збереженням усталених інституціональних конструкцій у взаємовідносинах та введенням нових ефективних рішень у руслі відповідності стратегічним перспективам загальноцивілізаційного розвитку. Для теоретико-методологічного обґрунтування таких змін слід сформулювати *концепцію трансформації регіональних освітніх систем в умовах переходу країни до інформаційного суспільства* (рис. 1).

Основною ідеєю такої концепції є обґрунтування необхідності формування і розвитку регіональних освітніх систем через здійснення трансформації у сфері освіти з переходом від виключно централізованої урегульованості до регіоналізації освітнього простору. Річ у тім, що здійснення освітніх реформ на основні національної освітньої системи з існуванням в її структурі численних проблем та укоріненням інституціональних пасток, не дасть змогу сприяти органічному переходу України до інформаційного суспільства. Виникає потреба розвитку нових просторових освітніх утворень – регіональних освітніх систем, які б на засадах нової системи інституційних взаємовідносин організовували виконання цілеорієнтирів освітнього процесу. Досягнення визначених на рис. 1 цілеорієнтирів трансформації регіональних освітніх систем в умовах переходу до інформаційного суспільства повинно супроводжуватись та одночасно зумовлювати якісну інтеграцію таких систем у світовий освітній простір.

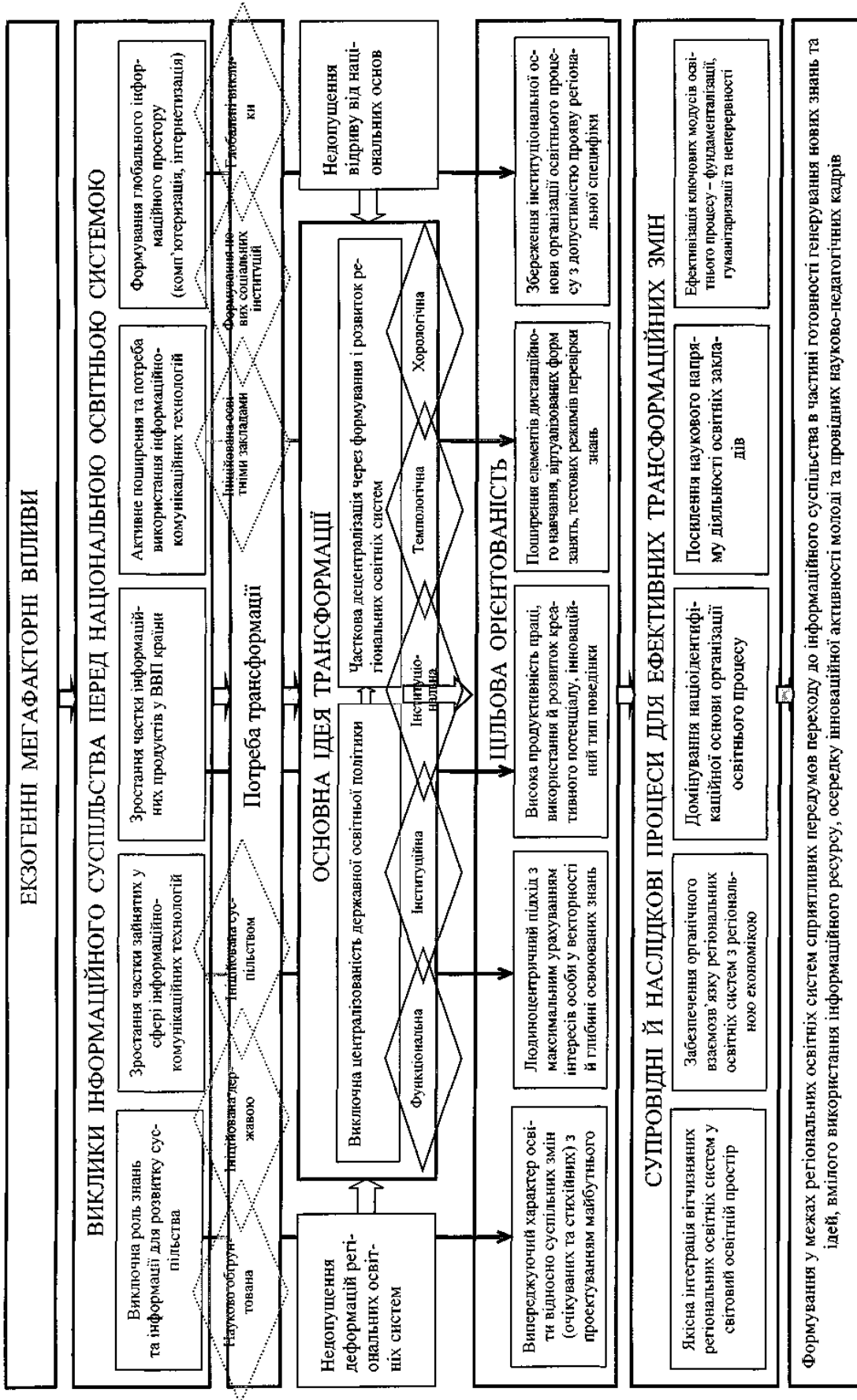

Рис. 1. Концепція трансформації регіональних освітніх систем в умовах переходу країни до інформаційного суспільства*
* Складено автором

Дане завдання є досить складним, адже більше 85 % світового ринку освітніх послуг припадає лише на 22 країни, серед яких провідними експортерами є США, Великобританія, Німеччина та Франція [4, с. 10; 5].

Для вітчизняних регіональних освітніх систем трансформаційні зміни на нових якісних засадах можуть дозволити у пришвидшеному варіанті досягнути конкурентних переваг на міжнародному ринку освітніх послуг. Важливо, щоб трансформація регіональних освітніх систем в умовах переходу до інформаційного суспільства була націленою на забезпечення органічного взаємозв'язку з регіональною економікою. Існує думка, що регіоналізація освітнього простору «розмиває» соціально-історичну та мовно-культурну спільність українського народу, нівелюючи потреби в його національній ідентичності [6, с. 88]. Такі міркування є зрозумілими, проте саме регіоналізація в освіті, зокрема в управлінні нею, дасть змогу подолати тривалий розрив між освітньо-кваліфікаційною структурою випущених фахівців і робітників та реальною потребою економіки регіону у відповідному рівні кваліфікації кадрів.

Також при здійсненні трансформації регіональних освітніх систем в умовах переходу до інформаційного суспільства особливу увагу слід звернути на домінування націоідентифікаційної основи організації освітнього процесу. В Україні нині йдеться про безпеку життя не лише людини, її соціальний захист, а й про збереження етнічної ідентичності українського народу як цілісності за умов, коли він ще не викристалізувався як модерна нація; коли від граней його національного «Я» ще не відстали вікові нашарування колоніальної системи – мовно-асиміляційної, екологічно-руйнівної, системи економічного, творчо-інтелектуального визиску, рідкісного у світі державного методу геноциду і інтелектоциду – масового голодомору народу, нищення його національної еліти, церкви, системи освіти, науки, культури [7, с. 15-16]. Тобто в ході трансформації регіональних освітніх систем виняткову увагу слід звертати на збереження й укорінення інституціональної основи організації освітнього процесу зі збереженням поведінкових установок, морально-етичних цінностей взаємодії учня й учителя, прагнення здобуття знань, їх використання на благо рідного народу.

Таким чином, виходячи із представлених вище міркувань, основними положеннями концепції трансформації регіональних освітніх систем в умовах переходу країни до інформаційного суспільства є наступні:

1. Стихійність формування регіональних освітніх систем на основі неврегульованих освітніх міграцій внутрірегіонального, внутрідержавного та міждержавного характеру потребує їх якісних трансформаційних змін з метою відповідності новим викликам інформаційного суспільства. Трансформація регіональних освітніх систем за таких умов повинна передбачати формування нової системи міжінституційних взаємодій, базованих на сформованих століттями морально-етичних, націооб'єднуючих засадах з одночасною адаптацією кращих моделей розвитку освіти зарубіжних країн.

2. Трансформація регіональних освітніх систем може слугувати відмінною передумовою забезпечення якісних модернізаційних змін суспільства та органічного переходу до інформаційного суспільства без штучного наддоганяння новітніх стандартів розвинених країн. Цього можна досягти через дотримання концептуальних засад випереджувальної освіти із формуванням у світогляді молоді прагнення неперервного навчання, розвитку креативного потенціалу, інноваційного типу поведінки з подальшою продуктивною інноваційною активністю. На фоні зміни поколінь такі концептуальні зсуви в організації освітнього процесу та просвітницько-виховницькому його напрямі нададуть можливість сформувати нове суспільство з високим рівнем інноваційності й креативності, що є запорукою розвитку країни в нинішніх умовах інформаційного суспільства.

3. Трансформація регіональних освітніх систем повинна відбуватись за потреби згідно чітко визначених моделей. Тобто такі зміни повинні бути обумовленими вимогами загальносуспільного розвитку, переходом на нову формацію соціальних взаємо-

відносин, а не штучно ініційованими відповідними інститутами в силу суб'єктивних чинників.

4. У ході трансформації регіональних освітніх систем повинна чітко викристалізуватись основна ціль такого процесу – стимулювання органічного переходу країни та її регіонів до інформаційного суспільства, що через наслідкові прояви дасть змогу здійснювати потужний конструктивний вплив на загальний соціально-економічний розвиток – шляхом формування нової генерації освічених людей з розвинутою системою цінностей, притаманним інноваційним типом поведінки, зданих генерувати прогресивні ідеї та рішення згідно нових потреб суспільства у відповідності до концепцій сталого і збалансованого розвитку територій, гуманізації суспільства.

5. Важливою умовою ефективною трансформації регіональних освітніх систем є їх розвиток з урахуванням територіальної специфіки та одночасним збереженням централізованих підходів управління в сфері освіти. Допустимим є функціонування лише тих регіональних освітніх систем, які не дисонують у своїх стратегічних орієнтирах та поточній діяльності з національними інтересами, а натомість підсилюють націооб'єднуючі процеси через просвітницько-виховницьку та навчальну діяльність. Результуючими вимірниками трансформації регіональних освітніх систем повинен бути високий інтелектуальний потенціал нації з посиленням конкурентних позицій на міжнародному ринку освітніх послуг. Тобто загальна освітня модель має набувати ознак відкритої натомість раціональної з недопущенням втрат людського капіталу та надмірними еміграційними потоками осіб з найвищим особистісним трудовим потенціалом.

Узагальнюючи основні положення концепції трансформації регіональних освітніх систем в умовах переходу країни до інформаційного суспільства, слід чітко дотримуватись поетапного підходу. Для прикладу, то й ж перехід від раціональної до відкритої моделі регіональних освітніх систем повинен здійснюватись на науково обґрунтованих засадах із достатніми конкурентними перевагами вітчизняних регіональних освітніх систем і недопущенням надмірних еміграційних потоків, при яких спостерігається заміщення особами з менш розвинених країн, що в силу особистісних характеристик можуть виступати носіями додаткової соціальної напруги в суспільстві.

Література

1. Марченко О.В. Трансформація сучасного простору освіти: тенденції та пріоритети / О.В. Марченко // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2011. – №4. – С. 62-68.
2. Паращак О. Неформальное образование в Украине / Оксана Паращак // Неформальна освіта для регіональних демократичних трансформацій. – С. 85-94 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.europxxi.kiev.ua/sites/default/files/book%20final.pdf>
3. Костина А.В. Тенденции развития культуры информационного общества: анализ современных информационных и постиндустриальных концепций / А.В. Костина // Электронный журнал «Знание. Понимание. Умение». – 2009. – №4 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zpu-journal.ru/e-zpu/2009/4/Kostina_Information_Society/
4. Красовська О.Ю. Розвиток світового ринку вищої освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини / О.Ю. Красовська. – Дніпропетровськ, 2010. – 23 с.
5. Демченко О.П. Економічна інтеграція у системі вищої освіти / О.П. Демченко: Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vcndtu/2011_48/26.htm
6. Рижак Л. Освітній простір України та його національна ідентифікація / Людмила Рижак // Соціогуманітарні проблеми людини. – 2012. – №6. – С. 83-92.
7. Вовканич С.Й. Активізація наукової діяльності молоді в системі інноваційного розвитку / С.Й. Вовканич, О.Т. Риндзак. – Львів: ІРД НАН України, 2006. – 186 с.